

Obě vzpomínané diplomové práce nepřinášejí sice ve svém souhrnu nějaká převratná zjištění, avšak rozhodně přispívají k obecným hlubším znalostem o důsledcích zavedení pětidenního pracovního týdne i o současné struktuře volného času v našich podmínkách vůbec. Zaslouží si proto, aby byly i touto cestou připomenuty.

Pavel Pácl

Sociální mobilita, sborník sociologických textů. V edici *Acta laboris* vydal jako interní publikaci Československý výzkumný ústav práce, Bratislava 1971.

Čtenářská obec pro odborné sociologické texty, zejména pokud jsou zaměřeny na nějaký speciální problém, je u nás poměrně nepočetná. Některá pracoviště, postavena před řešením vymezené výzkumné problematiky, která se však metodologicky i meritorně dotýká širších okruhů problémů, řeší tuto potíž interními edicemi výzkumných zpráv, sborníků překladů relevantní literatury i původních studií. Znamé jsou například *Studie Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV*, informační bulletin *Výchova a vzdělávání dospělých*, jež vydává filosofická fakulta Karlovy university a jiné. I když je distribuce takových publikací většinou dobře zajištěna ke všem zainteresovaným a kompetentním, přesto se někdy stává, že zajímavý materiál unikne pozornosti tam, kde by mohl být dobře využit; i při pečlivé koordinaci výzkumných úkolů nelze vést úplnou evidenci o všech, jejich výzkumné výsledky by se mohly vzájemně obohatit. Některé edice si proto zaslouží zevrubnější pozornosti a ocenění i v odborném tisku.

Za takový případ považujeme zejména ediční činnost Československého výzkumného ústavu práce. Je to dnes jeden z největších a svou odbornou úrovní i zaměřením na společensky klíčovou problematiku práce i nejvýznamnějších společenskovedních výzkumných ústavů u nás. Jeho ediční činnost je velmi bohatá, dobře koordinovaná a koncipovaná s hlubokým vědomím kritéria společenské relevance. Vedle časopisu *Syntéza* vydává informační a publikační odbor pod vedením B. Hronské několik edičních řad různého zaměření. Sborník sociologických textů *Sociální mobilita*, kterému tu chceme věnovat pozornost, vyšel v edici *Acta laboris*, jež je ovšem orientována, tak jako celá činnost ústavu, mnohooborově a sociologické aspekty práce a zaměstnanosti jsou jenom jedním z mnoha přístupů ke komplexnímu zkoumání problematiky.

Sborník přináší výběr ze statí, věnovaných jevu prvořadě společenské důležitosti: vnitrogeneračnímu a mezigeneračnímu pohybu lidí v sociálním systému, se zvláštním důrazem na sféru práce, tedy na pohyb lidí v systému povolání a zaměstnání. Jedná se o problematiku stejně společensky závažnou jako složitou a musíme s politováním konstatovat, že teoretické analýze sociálních přesunů nebyla u nás věnována zatím dostatečná pozornost. Sborník si klade za cíl přispět k vytvoření předpokladů pro zaplnění této mezery zpřístupněním souboru pěti základních textů, které načrtávají obrysy stavu vědomostí na tomto poli.

Pořadatelé se proto správně orientovali nikoli na speciální monografie, ale především na shrnující statí, které podávají obraz o výsledcích, metodách a teoriích v informativním přehledu. Taková je Bolteho stať *Vertikální mobilita*, vybraná z německého kompendia *Handbuch der empirischen Sozialforschung* a orientovaná především na evropské výzkumy mobility, zejména německé, francouzské a anglické. Významný skandinávský sociolog K. Stavästoga má významný podíl na aplikaci některých matematických metod studia sociálních přesunů; jeho stať podává základní přehled o výsledcích užití Markovova řetězového modelu v analýze sociální mobility a dalších metodách intermatricového a intramatricového porovnávání. Z americké sociologické produkce byla vhodně vybrána práce Tuvimova, protože právě on to byl, kdo v diskusi o funkcionalistické teorii sociální stratifikaci nejvýrazněji překročil rámec sociokulturních předsudků amerického funkcionalismu a naznačil tak jednu z cest, po které se později ubírali marxističtí kritikové funkcionalistické teorie stratifikace.

Jádro výboru však leží ve dvou pracích marxistické sociologie, kterým je věnována větší polovina sborníku. Je charakteristické, že jedna z nich, studie polská, je věnována sociálnímu vzestupu průmyslových dělníků, a druhá, studie sovětská, je široce

založenou teoretickou prací, jež pojímá sociální přesuny v kontextu marxistické teorie tříd. Obě studie přináší vedle řady meritorních informací o sociálním pohybu zkoumaných společností i příspěvek k rozpracování marxistické teorie společnosti. Zejména práce M. N. Rutkeviče a F. R. Filipova by si zasloužila, aby byla u nás všeobecně známa právě pro svou teoretickou závažnost. Autoři v ní nejen podávají kritický a zhodnocující přehled nemarxistických studií sociálních přesunů, ale i teoretický obraz sociální struktury sovětské společnosti dnes, přehled o základních směrech a hybatelích sociálních přesunů spjatých s procesem vědeckotechnické revoluce, osvětlují teoreticky takové pojmy, jako je „vertikální mobilita“ a ukazují na možnosti aplikace takových pojmů v marxistické sociologii apod.

Čítanka je tedy jako celek velmi vhodně komponována. Také vnitřní výběr klíčových pasáží presentovaných statí je proveden se smyslem pro podstatné tak, že presentované ukázky nepůsobí torsovitě: je tu třeba pochválit už samo rozhodnutí přinést raději úplnější texty jen z pěti autorů, než připravit sborník jako vějíř drobných několikastránkových pasáží, jak to často dělají západní antologie (negativním příkladem v tomto smyslu je antologie sociologie sportu, recenzovaná rovněž v tomto čísle), která pak končí jako chaotický kaleidoskop nesourodých útržků. Přáli bychom si ovšem, aby úvodní studie byla rozsáhlejší a usilovala o víc, než jen o uvedení a stručné zařazení vybraných statí; koncepce *Acta laboris* se tu, podle našeho názoru, ochuzuje o možnost být podnětem pro vypracování úvodní studie jako samostatného teoretického článku, který hlouběji reflektuje presentovaný výběr. Jsme si ovšem vědomi toho, že sborník *Sociální mobilita* stál na začátku samostatné výzkumné práce a že se můžeme těšit na podobné zobecňující vlastní práce na jejím konci. V každém případě je vydání tohoto sborníku pozitivním edičním činem, který znamená obohacení přeložené sociologické literatury k významné problematice.

Ivo Možný

Eric Dunning, *The Sociology of Sport: A Selection of Readings*, Frank Cass & Co. Ltd., London 1971

Jméno pořadatele anglického výboru „Sociologie sportu“ Erica Dunninga je našim badatelům o volném čase víceméně známo. E. Dunning spolu s N. Eliasem byli totiž autory sice svým způsobem pozoruhodného, avšak velmi spekulativního příspěvku o tzv. mimetických aktivitách ve volném čase, otištěného v časopise pražského Evropského střediska UNESCO pro výchovu a volný čas (*The Quest for Excitement in Leisure*, in: *Society and Leisure*, č. 2/1969, Praha). V recenzovaném výboru je tato dvojice autorů čtyř z sedmnácti zařazených studií a Dunning sám navíc ještě autorem jak vstupního úvodu, tak poměrně obsáhlých úvodů k šesti částem, do nichž je kniha rozdělena.

Spekulativnost vzpomenutého příspěvku z r. 1969 jsem neuvedl náhodou; je totiž snad nejvýznačnějším rysem celého tohoto nového, téměř čtyřsetstránkového výboru. Čtenář ji pocítí zejména v první části, věnované některým koncepcím a teoriím sociologie sportu. Oddíl je uveden a do značné míry i ovlivněn kapitolou z Huizingova díla „*Homo ludens*“, které vyšlo před časem i česky (Mladá fronta, Praha 1971), přičemž ani jedna z dalších prezentovaných koncepcí se svou uceleností a alespoň formální strukturou ani zdaleka nevyrovná teorii Huizingově, která je ovšem problematická už sama o sobě. Ve všech je pojímán sport více či méně izolovaně od ostatních sociálních jevů, je vysvětlován jakoby „sám sebou“ a za jeho podstatné rysy jsou vydávány často až okrajové psychické záležitosti, přičemž jeho funkce fyzického rozvoje člověka je zde kupodivu zcela opomenuta. Za typickou ilustraci může v tomto směru sloužit staf Američanů L. A. Zurchera a A. Meadowa o býčích zápasech a baseballu (zařazená ovšem až do třetí části výboru), snažící se neo-freudovským způsobem odůvodnit vznik národního sportu mexického a severoamerického prostřednictvím rozdílů v rodinných poměrech obou zemí. Podobně spekulativní je i druhá část knihy, zabývající se vývojem sportu a her; apriorní snaha Dunninga a Eliase o zdůraznění významu „anglického citu pro fair-play“ při zrodu moderního sportu je zde místy až neúnosná, tím spíše, že jejich příspěvky jsou do značné míry vytrženy